

Pospíšil, Ivo

Nezbytí plurality tradic : (o příčinách návratu k osobnostem)

Slavica litteraria. 2011, vol. 14, iss. 2, pp. [109]-123

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115838>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVO POSPÍŠIL

NEZBYTÍ PLURALITY TRADIC (O PŘÍČINÁCH NÁVRATU K OSOBNOSTEM)

Abstract

The author of the present article deals with the necessity of the plurality of traditions in literary criticism. His contribution was prepared several years ago for a special conference devoted to the centenary of Otakar Novák (1905–1984), professor of Romance literatures at Masaryk University. The context demonstrating a wide spectrum of methodological approaches contains a cluster of famous names including Matija Murko, Roman Jakobson as well as Prokop Haškovec and Sergii Vilinskij.

Key words

plurality of traditions in literary criticism ■ Brno University traditions in Slavonic, Germanic and Romance studies ■ Otakar Novák ■ Prokop Haškovec ■ Roman Jakobson ■ Sergii Vilinskii ■ Karel Krejčí ■ Matija Murko

Sté výročí narození významného literárního historika, romanisty, profesora dějin francouzské literatury na brněnské univerzitě a v neposlední řadě překladatele Otakara Nováka (28. 12. 1905 Vídeň – 19. 10. 1984 Praha) inspirovalo k řadě otázek a úvah: ty skutečně odborně formulované ponecháme romanistům. Nicméně i poté nám zbude řada problémů, z nichž vybírám jeden jediný – tradice a nezbytí její plurality.

Novák patřil – podle halasovské parafráze – k šťastně nešťastné či nešťastně šťastné generaci: první polovinu života a kariéry prožil v relativně klidném postu gymnaziálního profesora, i když učil i v podkarpatoruském Berehově, k čemuž se tehdy dávala příležitost spíše začínajícím nebo nějak provinilým a tímto trestaným: bylo by to však snad i zajímavé téma biografické i marginální slavistické a výsostně střeoevropské, i když si někteří dodnes myslí, že střední Evropa končí na řece Moravě. Druhou částí své kariéry, kdy v časově vymezeném, tedy onom šťastnějším období, dosáhl i hodnosti nejvyšší, dožil se v rozporuplném období hned tří společenských zvratů, i když ani jeden nebyl

zásadní: rok 1958 a protináboženské čistky na vysokých školách, jejichž oběti se stali mimo jiné Josef Vachek a Robert Konečný a jež byly spodním proudem spojeny s vývojem v druhé polovině 60. let minulého století. Pak převratný rok 1963 startující liberalizaci režimu a potom nadějně i beznadějně období let 1968–1970 završené tzv. konsolidací 70. let s různými peripetemi v letech 1973, 1975 a 1977; nových pohybů výrazněji se projevujících od druhé poloviny 80. let se již nedočkal. Šťastný byl v tom, že mohl projevit několik svých talentů, nešťastný byl právě proto, že nemohl projevit své talenty do konce, takřkajíc nadoraz, ale kdo toto štěstí má? Jeho historické syntézy francouzské literatury, namnoze v podobě vysokoškolských skript v několika vydáních jsem ani já – ač neromanista – nemusel příliš hledat a snadno jsem si vybavil i monografie *Po stopách realistických tradic francouzského písemnictví* z roku 1958, dřívější *Renanovu teorii slohu* (1946), podíl na odeonském lexikografickém projektu z roku 1966, přehled francouzské versifikace z roku 1975 a především srovnávací práci z roku 1929 *Soumrak antiky u Jaroslava Vrchlického*, v níž využil srovnání s dílem Goethovým, ale především Flaubertovým a Franceovým – rané práce jsou ostatně pro badatelskou osobnost vždy nejpříznavnější a většinou i nejlepší.

I když současná literární věda, zejména v provedení některých dikursních skupin, směřuje dál od řady českých tradic, realizujíc tak známé „shazování minulosti z parníku současnosti“, reálná ediční praxe ukazuje naopak na četné návraty. Více plurality je právě v návratech literárněvědných, i když ani zde jistě nejde o úplné panoráma. Důvody těchto návratů bývají různé:

1) Nejpragmatičtější bývá snaha posílit návratem k autoritě minulosti současnou pozici oboru nebo určité badatelské školy;

2) Součástí konglomerátu důvodů bývá i pietní připomenutí, příležitost k vzpomínkám žáků a rekapitulace vývoje oboru či akademického učiliště jako celku;

3) Často to bývá i svého druhu rehabilitace někoho pozapomínaného a současně zdůraznění více či méně aktuálního tematického a metodologického dědictví.

Nevím přesně, co bylo prvopočáteční příčinou dnešního jubilejního setkání, ale asi se příliš nezmýlím, když uvedu, že to byly patrně svým způsobem důvody všechny a možná ještě další. Ale jeden důvod – často skrytý, ponorný, méně uvědomovaný – provází tato setkání konstantně: to, co nás podvědomě pudí k ohlédnutí do minulosti, je především nespokojenost se současností, snaha oživit ji časově vzdálenějšími inspiracemi, někdy i snaha ukázat jejich velikost oproti dnešnímu – jak se nám může zdát – méně velkolepému stavu, minulostní noblesu proti dnešním batrachomyomachiím ve sklenici vody; může to být však i poukázání na to, že vždy byly nějaké problémy a že i naši velcí předchůdci měli své potíže a slabiny. Takové ohlížení je už samo o sobě plodné, ne-

bot' ukazuje schopnost sebereflexe: všimněme si, v našich dějinách byla období dlouhého „bezčasí“, ale také že v posledních letech se ohlížíme často.

Velkých osobností Masarykovy univerzity, k nimž Otakar Novák nepochybně patřil, bylo mezi filology v meziválečném období i později celá řada: Roman Jakobson, Frank Wollman, Sergij Vilinskij, Bohuslav Havránek, Josef Kurz, František Chudoba, František Trávníček, Antonín Beer, František Novotný, Prokop Haškovec, Otakar Levý, Karel Štěpaník – uvedli jsme opravdu jen některé. Ti uchopovali svůj předmět s razancí jim vlastní, ať jim to diktoval vrozený konzervatismus, nebo naopak dynamické novátorství: ostatně složitá, ostrá a značně konfliktní byla například procedura Jakobsonovy habilitace, kde se jako v kapce vody zrači v českém prostředí typický komplex otázek vědeckých, ale také politických. Tu i onde tu trůní český pozitivismus, jež nám kdysi ve své monografii brilantně přiblížil dnes již zesnulý brněnský filozof Jiří Cetl, pak ovšem duchověda spjatá s psychologismem, intuitivismem croceovského ražení, ve stylu esejismem, ale také funkčně synchronní imanentní metody formalistické či formalistické a posléze strukturalismus: zajímavé je sledovat, jak se v našem středoevropském kadlubu, našem melting potu tvarovala třeba původní východiska imigrantů typu Romana Jakobsona, Sergije Vilinského nebo Nikolaje Trubeckého. Jestliže jsme nyní často svědky příliš jednoznačné orientace na určité metody, minulost ukazuje spíše na široký až eklektický záběr.

Rád bych tu ukázal na tři příklady obnoveného zájmu o literárněvědné badatele, kteří jsou všichni spojeni s našim kulturním prostorem a jeden přímo s naší univerzitou - a jejichž oborem je slavistika v širokém slova smyslu; ostatně sám Otakar Novák širší kontext své filologie ctil již účastí v jubilejních sbornících Františka Trávníčka a Franka Wollmana.

Prvním je slavista, bohemista, polonista a především literární komparatista **Karel Krejčí** (1904–1979). Již jeho rodový původ byl úctyhodný: jeho blízkými příbuznými (strýci) byli jak filozof František Krejčí (1858–1934), tak germanista Jan Krejčí (1868–1942) a další vědci a umělci. Studoval bohemistiku, germanistiku a polonistiku na Univerzitě Karlově (mezi jeho učiteli byli M. Szykowski, J. Máchal, ale také O. Fischer), několik stipendijních pobytů absolvoval na polských univerzitách. Zmíněné tři obory ho provázely vědeckou prací: byl především polonista, ale také vyhraněný bohemista a editor české a polské klasiky (Spisy A. Mickiewicze, 1953–1957, Dílo J. Arbese, 1957–1979; z těchto oblastí editoval antologie, vzpomínky E. Krásnohorské, díla B. Němcové, ale také B. Pruse, redigoval sborníky a psal skripta a učebnice), němčina v středoevropském prostoru byla a je *conditio sine qua non*. Na UK začal roku 1929 pracovat jako asistent již roku 1929 a s přerušením způsobeným uzavřením českých vysokých škol nacisty byl zaměstnán v Slovanském ústavu a na Filozofické fakultě UK. Když musel UK v roce 1958 (což byl rok velké ideologické čistky, jejíž pozadí a průběh by se dnes měly podrobně objasnit,

zejména ve vztahu k následujícímu období 60. let) opustit, uchýlil se do Akademie věd, kde v různých ústavech – podle toho, jak byly rušeny a zřizovány, pracoval v podstatě do své smrti (životní data: 20. 8. 1904 v Praze – 26. 6. 1979 tamtéž). Mimořádným univerzitním profesorem byl jmenován roku 1945, řádným pak 1948, roku 1955 se stal členem korespondentem ČSAV, doktorát věd obhájil roku 1956. Pozoruhodná a záslužná byla také jeho činnost ve vědeckých funkcích, mezi jinými jako spoluzakladatele Literárněhistorické společnosti (1934) a předsedy Literárněvědné společnosti, významná zde byla jeho spolupráce s A. Pražákem, J. Horákem, F. Wollmanem a dalšími.

Zajímavý byl jeho vývoj politický, ideologický a metodologický (svobodný zednář, tendování k sociologickému pojetí literatury vrcholící vydáním hutných skript, v podstatě kulturněhistorický přístup, jímž literaturu včleňoval do celkového kulturního proudění): kromě přísně vědeckých spisů zasahoval i do popularizace vědy na stránkách literárních časopisů a v kulturních rubrikách některých liberálněji založených deníků. Zanechal po sobě klíčová díla důležitá pro pochopení a české přijetí polské literatury, pro česko-polské vztahy, slovanské literatury a postavení české literatury v kulturním světě. Jeho metodu nelze charakterizovat jednoznačně: dobově se proměňovala a vychylovala takřka dílo od díla, ale jejím konstantním prvkem byla citlivost k společenské atmosféře i k tvaru artefaktu.

K. Krejčí byl především literární historik, který se uměl vcítit do kulturní a ideové atmosféry doby: v tom navazoval na německé inspirace typu *Ideengeschichte*: odtud směřoval k psychologii tvorby, ale hlavně k jejímu dobovému zakotvení a k její sociologii. Tím se stával nejen historikem polské a české literatury a slovanských a evropských literatur obecně, ale také jejich teoretikem, komparatistou a genologem.

Všechny tyto vlastnosti plně uplatnil ve svém vědeckém díle, studiích i drobných příspěvcích a glosách, stejně jako v obsáhlých monografiích. Umné propojení literární historie a teorie je pro něho charakteristické: nejprve na ploše bilaterálního srovnávání, později na širším podloží slovanských a evropských literatur. Na počátku jeho tvorby (debutoval 1925) stojí články politického zaměření o citlivých otázkách polsko-slovanských (Piłsudski a Rusko, Poláci v Čechách v době povstání listopadového a „Velká emigrace“, Polské a české bajky B. Paprockého), z nichž některé využil i při koncipování své první velké monografie *Polská literatura ve věrech revoluce* (1934, přeprac. 1949), stejně jako v didaktickém *Přehledu nové polské literatury* (1937). Pozoruhodným textem je jeho *Sociologie literatury* (rozmož. 1944), kterou jsem měl tu čest s kolegou Milošem Zelenkou roku 2001 a znovu 2008 reeditovat s rozsáhlou úvodní studií, na kterou tímto odkazuji.¹ Tam jsme se dotkli mimo jiné metodo-

¹ Karel Krejčí: *Sociologie literatury*. Editoři: Ivo Pospíšil – Miloš Zelenka. Vychází ve spolu-

logické reflexe v jeho pozdějších studiích o sociologické funkci jazyka (*Jazyk ve vývoji společnosti. Studie ze sociologie spisovného jazyka*, 1947) a srovnali jeho sociologické pojetí literatury s dobovými českými koncepcemi A. I. Bláhy nebo E. Chalupného, aniž bychom ignorovali světový vývoj sociologismu ve Francii, Rusku a jinde.

Trs literárněhistorických a teoretických prací, které často vznikly již za války, ale mohly vyjít až později, zahajuje monografie *Bartoloměj Paprocki z Hlohohol a Paprocké Vůle. Život, dílo, forma a jazyk* (vydání z roku 1941 bylo zabaveno, nově 1946), *Jakub Arbes. Život a dílo* (1946), již zmíněná studie *Jazyk ve vývoji společnosti. Studie ze sociologie spisovného jazyka* (1947), *Juliusz Slowacki, polský básník a revolucionář* (1949). Zdálo by se, že Krejčího Sociologie literatury ho mohla dovést i k pochopení dobových podob marxismu, jak dokládají jeho později přepracovaná skripta *Společensko-hospodářské základy polské literatury* (původně 1951), ale byl to zcela jiný sociologismus, spíše objektivistický než subjektivně podbarvený, který šel od ruských revolučních demokratů a Plechanova, jenž naopak v lecčems překvapivě anticipoval dnešní kulturologii, areálovost, multikulturalismus a etnický princip, aniž by se ovšem uchýloval k neplodným krajnostem.

Krejčí byl především významným polonistou, takto vnímaným i v Polsku a tam i vyznamenaným, vynikající postavou, která se věnovala především společenskému ukotvení polské literatury a jejím vztahům k jiným Slovanům, zejména k Čechům. Je ostatně smutnou, i když současně průkaznou skutečností, že nejnovějšími českými dějinami polské literatury jsou Krejčího *Dějiny polské literatury* z roku 1953 (poněkud ovšem zasažené vynucenými dobovými klíší), když nepočítáme přehledné stati Ludvíka Štěpána ze Slovníku polských spisovatelů (LIBRI, Praha 2000).

První důkladnou syntézou je v podstatě genologická práce *Heroikomika v básnictví Slovanů* z roku 1964, dodnes nepřekonaná a ve světě ceněná (pamatují si např. na dobovou recenzi v londýnském čas. *The Slavonic and East European Review*). V ní ukázal na směšnohrdinský základ některých slovanských literatur, zejména ukrajinské, a na jeho význam při utváření nové podoby slovanských literatur zejména v 19. století.

Podstatné jsou také Krejčího práce jako významného pragologa, autora *Knihy o Praze* (poprvé 1958) a *Prahy legend a skutečností* (1967, 1981).

práci Ústavu slavistiky a Literárněvědné společnosti AV ČR. Masarykova univerzita, Brno 2001, ISBN 80-210-2759-2, 124 s. Úvodní studie: Souvislosti sociologického přístupu k literatuře a komparatistické impulsy Karla Krejčího v meziválečném období: na pomezí sociologismu a strukturální estetiky, s. 5–32 (Ivo Pospíšil - Miloš Zelenka). Zde další sekundární literatura i ke Karlu Krejčímu. Další reedice Gazda 2008.

Jeho závěrečnou syntézou, pozdním a v podstatě posledním akordem jeho tvůrčího života byl citlivě sestavený výbor studií *Česká literatura a kulturní proudy evropské* (1975).

O Karlu Krejčím mě poprvé informovali naši brněnští polonisté Jiří Kryš-
týnek a Jarmil Pelikán, později někteří pražští starší kolegové, mezi nimi Sla-
vomír Wollman (k jeho nekrologu, který vyšel ve Věstníku ČSAV roku 1979,
odkazují, stejně jako k nekrologu V. Forsta v České literatuře téhož roku; bibliografii K. Krejčího vydal roku 1970 T. Bešta), ještě později předčasně zesnulá
kolegyně, s níž nás spojovalo tehdejší Literárněvědné oddělení Slovanského
ústavu AV ČR v Praze a snad i vzájemná sympatie, Jasna Hloušková, jedna
z jeho posledních žákyň a autorka vzpomínkové stati.² Měl jsem to štěstí, že
jsem Karla Krejčího slyšel několikrát přednášet, jednou či dvakrát také v Brně
(jak to tak bývá, aniž jsem si tehdy plně uvědomil dosah jeho osobnosti a vý-
znam tohoto letného setkání), kde nás seznamoval s úlohou „fyziologií“ v ev-
ropských literaturách, zejména v ruské a české: jako stať pak tato přednáška
vyšla v jednom brněnském sborníku.³ Trochu jsem tehdy (1975) protestoval,
neboť mi Krejčího pojetí fyziologické črty (physiologie, rus. fiziologičeskij
očerk) připadalo až příliš univerzální a stěží by se asi našlo dílo, které by ne-
bylo fyziologiemi v Krejčího zaujatém pojetí utvářeno, ale výklad byl působivý
a elegantní. Krejčí mi v tom připomínal polského Jana Trzynaďlowského,
s nímž jsem se ovšem později skutečně sblížil: oba působili jako meziváleční
profesoři obdaření francouzským espritem a německou důkladností.

Krejčího *Sociologie literatury* (1944, nově 2001) koncentruje komparativní
a literárněhistorické zaměření svého tvůrce, který jako slavista přihlíží hlavně
k slovanským literaturám. Právě plodné propojení otázek sociologie a srovná-
vací literární vědy umožňuje přesah k interdisciplinárním dotykům, které
směřují k eliminaci vyhraněných teoretických doktrín. Krejčího požadavek
imanentního rozboru uměleckého díla „o sobě“ neznámá výlučnost estetické-
kého hlediska (ačkoli estetika je zde sociologii dočasně nadřazena), ani izolaci
literárních jevů od ostatních kulturních a společenských řad; obdobně do sys-
tému literární sociologie badatel tradičně včleňuje pasáž o literárních vlivech
či reflexe o vztahu literatury národní a obecné (světové). Ačkoli např. v tradič-
ní sociologii vrstva představuje sémanticky komplikovanější pojem než třída,
Krejčí zavádí vedle literatury proletářské pojem inteligence a její specifické
literární tvorby. Střízlivé psychologizující výklady zase uplatňuje v kapitolách
o literárních typech, módě a povaze pojednaných jako svébytné estetické reak-
ce podmíněné sociálně historickým kontextem a „otevřeností“ recepční sféry.

² J. Hloušková: Karel Krejčí – učitel, kolega, inspirátor. Opera Slavica 1995, č. 3, s. 42–47.

³ K. Krejčí: Fyziologická črta v české literatuře. In: Slovanské studie, Brno 1979, s. 59–73.

Mimořádný význam v *Sociologii literatury* mají pasáže týkající se prostorového aspektu literatury související např. s pojmem „literatura koloniální“ apod. Krejčí se tu dotkl dnes vysoce aktuální problematiky geografické vztahovosti světové literatury a polohy jednotlivých národních literatur, jak o nich v jiné souvislosti hovoří moderní komparatistika překračující své tradiční horizonty.⁴ Druhým okruhem, který se týká neobyčejně aktuálních témat dneška, jsou pasáže o triviální literatuře a kýči, v nichž Krejčí prokázal schopnost jemného rozlišení a nenormativního přístupu k „nižším patřům“ literatury právě tím, že zde pružně využil sociologického pohledu a tyto jevy také sociologicky vyloužil a jejich existenci zdůvodnil. Současně upozornil na jejich nezastupitelnost v cirkulaci světové literatury a na jejich schopnost přesouvat se do „pater vyšších“, tj. esteticky hodnotnějších.

Rekapitulujeme-li Krejčího metodologický přínos k teoretickému myšlení české srovnávací školy, lze konstatovat, že spočívá v rozpracování metody esteticko-sociální stratigrafie v srovnávacím aspektu, která přispěla k rozvoji recepčního a historicko-sociologického studia literárních jevů, tj. ke zkoumání sociálně historické podmíněnosti slovesného tvaru.⁴

Druhým, o něhož se v poslední době vzedmul zájem rovnou ve třech zemích – kromě té, v níž prožil většinu života, i když její občané byli těmto aktivitám hodně blízko – je **Frank Wollman** (1888–1969).

Frank Wollman, dlouholetý profesor srovnávacích dějin slovanské literatury a lidové slovesnosti, redaktor časopisu *Slavia*, kolega J. Mukařovského, R. Jakobsona a R. Wellka z Pražského lingvistického kroužku, člen Slovanského ústavu v Praze,⁵ podnětně zasáhl do řady oblastí: do teorie komparatistiky

⁴ Viz Karel Krejčí: *Sociologie literatury*. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. GRADA, Praha 2008, 160 s., 2. vyd. v GRADĚ první. 1. vyd. Karel Krejčí: *Sociologie literatury*. Editoři: Ivo Pospíšil – Miloš Zelenka. Vychází ve spolupráci Ústavu slavistiky a Literárněvědné společnosti AV ČR. Masarykova univerzita, Brno 2001, 124 s. Úvodní studie: I. Pospíšil – M. Zelenka: *Souvislosti sociologického přístupu k literatuře a komparatistické impulsy Karla Krejčího v meziválečném období: na pomezí sociologismu a strukturální estetiky*, s. 5–32.

⁵ Srv. Frank Wollman (1888–1969). Personální bibliografie, zpracovala J. Purketová, Brno 1992. dále Krystýnek, J.: Osobnost a dílo Franka Wollmana (K nedožitým devadesátinám), *Slavia* 47, 1978, č. 2, s. 113–121. Mikulášek, M.: Čas analýz a syntéz. Badatelská osobnost a literárněvědná metodologie Franka Wollmana. In: *Slavia* (Praha) 4, 1988, s. 338–346. *Litteraria Humanitas* II. Brno 1993. *Slavista Frank Wollman v kontexte literatury a folklóru*. I. Eds: Hana Hlůšková – Anna Zelenková. Ústav etnologie SAV, Slavistická společnost Franka Wollmana v Brně, Česká asociace slavistů, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV. Bratislava – Brno 2006. Viz také něm. překlad Wollmanova klíčového spisu: Frank Wollman: *Die Literatur der Slawen*. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler, Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2003. 402 s. Viz studie I. Pospíšil – M. Zelenka: *Mitteleuropa als Knotenpunkt der Methodologien. Frank Wollmans Slovesnost Slovanů – Traditionen und Zusammenhänge*. In: Frank Wollman: Die

a literatury, do historie slavistiky a srovnávacích dějin slovanských literatur, do literárněvědné folkloristiky a teatrologie, mj. systematicky pěstoval i prózu, cestopisy, dramata a básně. Svár umění a vědy, slovesný dualismus jeho tvůrčích aktivit, jej ostatně provázel celý život. Po studiích na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze 1907–1911, odešel na jednoroční stáž do Berlína, působil v Bratislavě, ve věku čtyřiceti let získal řádnou profesuru a vrátil se zpět do českých zemí: od roku 1928 až do své emeritury v roce 1959 působil s výjimkou válečného přerušení především na brněnské Filozofické fakultě a po roce 1945 částečně i na Karlově univerzitě v Praze. V otcových šlépějích slavisty a komparatisty úspěšně kráčí Slavomír Wollman (nar. 1925), v letech 1988–1993 předseda Mezinárodního komitétu slavistů; obdobně Wollmanův slovenský aspirant Anton Popovič (1933–1984) se na přelomu 60. a 70. let spolu s Františkem Mikem (1920–2010) stal spoluzakladatelem tzv. nitranské školy literární komunikace.

Badatel představoval na rozdíl od estetického strukturalismu J. Mukařovského eidografický, tvaroslovně orientovaný strukturalismus, který s odvoláním na husserlovskou fenomenologii eidós (=tvar) pojímal jako obecnou, zákonitou a vědecky hodnotnou podstatu abstrahovanou ze zkoumaného jevu. Wollman se zde podnětně inspiroval komplexní analýzou slovesného tvaru a vrstevnatou výstavbou uměleckého díla formulovanou polským filozofem a estetikem R. Ingardenem v práci *Das literarische Kunstwerk* (1927). Svou metodu nazýval „srovnávacím strukturalismem“ založeným na „historicko-srovnávacím studiu slovanských literatur“.

Tyto teoreticko-metodologické zásady Wollman poprvé prakticky demonstroval v *Slovesnosti Slovanů* (1928) a dále v řadě prací, z nichž z meziválečného období připomeňme alespoň v Brně vydanou polemiku *K metodologii srovnávací slovesnosti slovanské* (1936).

Téma poslední knihy Franka Wollmana (1888–1969) *Slavismy a antislavismy za jara národů* (1968) by bylo možné atraktivně označit jako „Když světem obcházel strašidlo panslavismu“; kniha je v úvodu datována květnem

Literatur der Slawen. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler, Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2003, s. 7–30. Aus dem Tschechischen übersetzt von Reinhard Ibler. I. Pospíšil: *Sieben Bemerkungen zu Frank Wollmans Slovesnost Slovanů*. In: Frank Wollman: Die Literatur der Slawen. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler, Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2003, s. 355–362 (aus dem Tschechischen übersetzt von Reinhard Ibler). Na rok 2012 se připravuje první česká reedice *Slovesnosti Slovanů*.

1965 a věnována osvobození z „fašistického jha“; je příznačné, že vlastní samostatný dedikační list byl z jediného exempláře knihy v Ústřední knihovně Filozofické fakulty a Fakulty sociálních studií v Brně vytržen: snad i to dokládá žhavost problematiky v jejím politickém přesahu i ve vztahu k osobnosti autora. I když dnes slovanství, slavjanofilství, panslavismus či slovanská vzájemnost již nehýbou světem v takové míře jako v 19. století, jejich skrytá brizantní síla je stále znát. Stejně jako významná díla autora této knihy, Bratislavana, Brňana a Pražana, zakladatele pražsko-brněnské komparatisticko-genologické školy: dokládají to ostatně jeho nové zahraniční (německá a slovinská) edice⁶, k nimž organicky patří i vydání slovenských lidových pohádek z bratislavského výzkumu F. Wollmana a jeho žáků;⁷ snad se k nim po mnoha letech konečně přidá i česká edice tak, aby se alespoň v tomto případě vyvrátilo rčení, že doma není nikdo prorokem. Právě v popisném a dedikačním úvodu definuje Wollman svou metodu jako analytickou a konfrontační („Sama problematika v té době by se stručně dala shrnout třemi hesly: pangermanismus – panslavismus - austroslavismus. Ale jsou tu už různé formulace slovanské ideologie, tedy slavismy, a jejich protiklady, které zvu krátce antislavismy, protože zde běží už také druhy o formulace určitých ideologií. Dokumentační analytická forma a konfrontace vyplývá ze samého předmětu této práce.“⁸). Wollman se v této knize vrací k dominantě svého díla, již od počátku bylo pnutí či oscilace mezi ideologií a tematologií (Stoffgeschichte) na straně jedné a morfologií, eidologií či eidografií (jak je sám nazýval), tedy strukturálním přístupem na straně druhé. Návrat k Ideengeschichte v duchu moskevského (1958) a sofijského (1963) sjezdu slavistů, jak to proklamuje hned v úvodu, je nanejvýš zajímavý i proto,

6 Frank Wollman: Die Literatur der Slawen. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler, Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2003. Frank Wollman: Slovenska dramatika. Prevedel, uvod in opombe napisal ter seznam slovenskih gledaliških iger sestavil Andrijan Lah. Slovenski gledališki muzej, Ljubljana 2004. Viz rec. Wollmanovo slovinské drama slovinsky (Helena Poláková), *Slavica Litteraria*, X 8, 2005, s. 212–213.

7 Slovenské ľudové rozprávky I. Výber zápisov z rokov 1928–1947. Zapísali poslucháči Slovenského seminára Univerzity Komenského v Bratislave pod vedením profesora PhDr. Franka Wollmana. Stredné Slovensko. Ed. B. Filová a F. Gašpariková. Veda, Bratislava 1993. Slovenské ľudové rozprávky II. Západné Slovensko. Ed. a ved. red. V. Gašpariková. Veda, Bratislava 2001. Slovenské ľudové rozprávky III. Východné Slovensko. Ed. a ved. red. V. Gašpariková. Veda, Bratislava 2004.

8 F. Wollman: Slavismy a antislavismy za jara národů. Academia, Praha 1968, s. 5. Viz naše studie Slavismy a antislavismy za jara národů Franka Wollmana: analýzy a přesahy. *Slavica Litteraria*, X 9, 2006, s. 85–93. Problema slavizmov i njegov kontekst. Primerjalna književnost, december 2005, št. 2, s. 17–32.

že bezprostředně navazuje na jeho mezinárodně poměrně hojně reflektovaný spis *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů* (Praha 1958).

Wollmanova kniha vznikala v jisté historické epoše a nemohla jí nebýt poplatná; ale opět jako u Wollmana vždy je to pozice relativně nezávislá, svojská, spíše vytvářející paralelu dobovému ideovému tlaku, proti němuž nejde, ale také se s ním neidentifikuje.

Svojský je Wollman také ve vidění vývoje Karla Havlíčka Borovského, k němuž si vytváří předmostí ve výkladu ruských záležitostí. Zde ovšem poněkud mívá komplementaritu tzv. slavjanofilství a západnictví, jak je snad nejlépe vyjádřena v P. J. Čaadajevovi, konkrétně v jeho *Filozofických listech* (zejména v prvním) a pak v *Apologii šilencově*; užívám v této souvislosti s oblibou ruského pojmu „pereklučenije“, tedy přepnutí. To byl oblíbený ruský postup od časů Karamzinových: Rusko je zaostalé, a proto má velkou budoucnost (*Dopisy ruského cestovatele z přelomu 80. a 90. let 18. století*, kdy se ve Francii chystá poprava krále a Anglie se zalyká produkty své první průmyslové revoluce); Rusko nemá literaturu, a proto bude stát v čele světového písemnictví (V. G. Bělinskij), ruské dějiny jsou dějinami barbarství, a proto Rusko spasí svět (P. J. Čaadajev). Wollmanova interpretace vztahu V. G. Bělinského a N. V. Gogola podlehla, žel, dobovým klišé. V podstatě velmi kritický je – jak již uvedeno – Wollmanův pohled na Havlíčka a jeho slovanský „odezdikezdismus“ – je to analýza v něčem možná příliš ostrá, ale nesená zřetelně antiměšťanským, tedy antiutilitárním patosem; Wollman si všímá koncepcí konsistentních, byť třeba chybných nebo „děravých“ – proto takřka novinářsky a schematicky odbývá podle mého názoru nepominutelnou postavu plebejského Poláka a šampióna rodící se polské a ruské buržoazie, potažmo agenta III. oddělení Tajné kanceláře Jeho Veličerstva Mikuláše I. Fadděje Bulgarina (Tadeusze Bułharyna).⁹ Odtud také vane z Wollmanových řádků tolik chladu k Masarykovi, jehož *Rusku a Evropě* je jeho kniha vynikajícím partnerem, a to v otázce užší na ploše ovšem širší (tedy všeslovanské).

⁹ M. Lemke: Očerki po istorii russkoj cenzury i žurnalistiki XIX stoletija. Sankt-Peterburg 1904. Týž: Nikolajevskije žandarmy i literatura 1826–1855. Po podlinnym delam tret'jeho otdelenija J. I. Veličestva kanceljarii. Sankt-Peterburg 1905. V. A. Pokrovskij: Problema voznikovenija russkogo „nравstvenno-satiričeskogo romana“. O genezise „Ivana Vyzhigin“. Moskva 1933. N. P. Vaslef: Bulgarin and the Development of the Russian Utopian Genre, *The Slavic and East European Journal*, 1968, č. 1. G. H. Alkire: Gogol and Bulgarin's "Ivan Vyzhigin". *Slavic Review* 1969, č. 2. D. Granin: Svjaščennyj dar, in: *Trinadcat' stupenek*. Leningrad 1984. I. Pospíšil: Problém autorského typu: Fadděj Bulgarin. *Slavica Slovaca* 1988, č. 4, s. 366–384. Hořce ironická science fiction Fadděje Bulgarina. *Svět literatury* 1993, 5, s. 22–28. Fadděj Bulgarin jako literární inspirátor. In: *Biele miesta II*. Univerzita Konštantína Filozófa, Fakulta humanitných vied (katedra rusistiky), Nitra 1998, s. 29–44 (v těchto našich studiích viz také další sekundární literaturu).

Wollmanova koncepční, analytická, materiálem nasycená, místy až přesycená kniha, labutí píseň jeho bádání, má své dobové vymezení a omezení, ale především své nadčasové přesahy:

1) Ukazuje zcela frapantně nezbytí syntetického, inter- a multidisciplinárního pojetí slavistiky jako funkční, ale obezřetné syntézy filologie a dalších věd včetně sociálních. F. Wollman zde prakticky a suverénně zasahuje do politologie, historie a sociologie, ale jeho základem nepřestává být filologie a kultura v širokém slova smyslu a zcela přirozeně bez dalšího vymezování a definování (kulturologie, cultural studies apod.). Není to zasahování diletantské, jak o tom píše jinde,¹⁰ ale kompetentní právě proto, že jde o přesahy ze sféry jazykově literární (jak zní název již uváděné Wollmanovy knihy z roku 1958).

2) Ukazuje na důležitost zkoumání jazyků a literatur jako základu národní identity; s tou si dosud žádné ideologie a politická uskupení nevěděly rady, jejich potlačování vždy vedlo k extrémům: je to otázka aktuální vědecky i politicky o to více, že od časů neopozitivismu se jazyk a jeho produkty stále více oceňují jako forma lidské existence, nikoli jen jako nástroj komunikace, tedy jako to, co je dominantní a určující, jako hegemon vývoje lidského společenství. Žijeme v době textů, které pokrývají okolní svět; J. Derridovi si při cestě z Oxfordu do Londýna nevybavuje přírodu, ale Oscara Wildea a jeho *Ballad of the Reading Gaol*.¹¹

3) Slovanské téma, téma slovanství, Slovanstva, slovanská otázka – chcete-li – zůstává, i když víceméně skrytě, stále silná a aktuální. Nepřímým dokladem je podle mého názoru i někdejší zájem politologů, na nějž jsem komplementárně reagoval.¹² Zájem o tyto otázky kdysi vrcholil a Wollman ve své knize ukázal kdy a proč; 20. století bylo už pouze dozníváním, byť příznačným a geopoliticky významným. Nicméně - stejně jako problém jazyka a literatury spřažený s problémem národa – i otázka slovanská tu je pod povrchem dění přítomna i dnes ve své latenci a brizanci – upozaděna sice jinými údery, tzv. válkou civilizací, novými jevy včetně masového terorismu; má však nepochybně dosah evropský a ve svých důsledcích i světový. Pro pochopení a dobré fungování nové Evropy v podobě, jak se rýsuje a bude nadále dotvářet v současných i budoucích strukturách, zůstává otázkou důležitou, v jistém smyslu klíčovou, zvláště s ohledem na prastará pojetí Slovanů jako článku zprostředkujícího.

¹⁰ Viz I. Pospíšil: *Literary History, Poststructuralism, Dilettantism and Area Studies*. In: *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Uredila Darko Dolinar in Marko Juvan. Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Ljubljana 2003, s. 141–157.

¹¹ Viz V. Cunningham: *In the Reading Gaol. Postmodernity, Texts and History*. Blackwell, Oxford, UK, Cambridge, Mass., U.S.A. 1994. Titul knihy je příznačnou slovní hříčkou: lze jej číst – ovšem s jinou výslovností - jako *V Žaláři* v Readingu či *V readingském žaláři* (s narážkou na známé dílo O. Wildea) nebo *V žaláři čtení*.

¹² Viz pozn. 1.

4) A last but not least: Wollmanova kniha přímo vybízí k „novému přečtení“ slavismů a antislavismů, tedy celé slovanské problematiky – nová generace slavistů už novými očima čte například Karla Havlíčka a Josefa Holečka; jako by dnešní výbušná doba budovala chemické vazby, reagovala s tím, co se v minulosti již formulovalo a načas postupně pozapomnělo.

Jožem Plečnikem slovinsko-českých vztahů ve filologii je **Matija Murko** (1861–1952)¹³ a jeho tvorba lingvistická i literárněvědná, jež vyplývá ze synkretické povahy jeho díla, z jeho filologického základu jako staré jednoty jazyka a jeho esteticky hodnotných produktů.¹⁴

Murko jako badatel vycházel ze studia jazyka a jeho produktů, tedy především literatury, a to jak v širokém, tak v úzkém slova smyslu: navazoval vlastně na koncepce, které například v českém prostředí prezentovali Pavel Jozef Šafárik a Josef Jungmann a které František Palacký rozšířil o obecnou a národní historiografii. V Murkově době se ovšem stará filologie již zřetelně rozpojila a bylo to zejména od sklonku 19. století v době převažujících duchovědných, psychologických a intuitivistických metod, kdy se tak dělo s obzvláštní intenzitou. Jelikož spojení filologie bylo již tehdy v původní podobě neúnosné, vybírá si Murko ty oblasti, v nichž je nejfunkčnější tehdy a vlastně dodnes: folklór a starší vývojové fáze umělé literatury. Takto ostatně postupoval i jeho předchůdce, lingvista A. A. Potebňa vycházející ze zárodků psycholingvistického myšlení a ve svých přednáškách zkoumající především folklór. To mělo hned dva důvody: jednak se filologická jednotka ve folklóru stále funkčně realizovala, jednak od folklóru a jeho jednoduchých tvarů mohl lépe vyjít k teoretickým zobecněním. Murko tedy znovu potvrzuje – zdá se – obecněji platnou zákonitost, že teoretici literatury se často vyvíjeli ze studia starších vývojových fází literatury (A. Potebňa, M. Bachtin, D. Lichačov, J. Hrabák, v jistém ohledu R. Jakobson, R. Wellek i sám J. Mukařovský), na nichž mohli jednodušeji a názor-

¹³ Jože Plečnika vyzval T. G. M., aby se stal architektem pražského hradu, Matiju Murka, tehdy profesora v Lipsku, pozval, aby se stal profesorem UK v Praze (pak se stal také předsedou nově založeného Slovanského ústavu).

¹⁴ Odkazujeme tu na sborník a naše studie: Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky. Sborník studií. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Slavistická společnost Franka Wollmana se sídlem v Brně, Ústav slavistiky FF MU v Brně, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Ljubljana. Brno 2005. I. Pospíšil – M. Zelenka: Matija Murko, evropské myšlení a „třetí cesta“ slavistiky In: Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky. Sborník studií. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Slavistická společnost Franka Wollmana se sídlem v Brně, Ústav slavistiky FF MU v Brně, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Ljubljana. Brno 2005, s. 3–7. I. Pospíšil: Matija Murko a vybrané problémy literární vědy. In: Matija Murko v myšlenkovém kontextu evropské slavistiky. Sborník studií. Eds: Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka. Slavistická společnost Franka Wollmana se sídlem v Brně, Ústav slavistiky FF MU v Brně, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Ljubljana. Brno 2005, s. 46–53.

něji ukázat svá teoretická východiska a průkazněji manifestovat a verifikovat své závěry.

Murko vychází v podstatě – jak již uvedeno - z tzv. filologické metody, tj. ze zkoumání a analýzy textu především jako jazykového, stylistického a žánrového tvaru: obsahovou složku artefaktu zkoumá jako *Ideengeschichte*. V tom je jeho přístup ani ne tak eklektický jako pružný, flexibilní, „měkký“, odmítající „tvrdé“ doktrinářské přístupy vlastní někdy některým technologickým metodám 20. století, které je ovšem současně schopen dílem integrovat do svého systému. Schopnost spojit tradiční německé tvarové či formistické přístupy s *Geisteswissenschaft* a *Ideengeschichte* mu umožnila lépe naslouchat také tomu, co uviděl při svém studijním pobytu v Rusku.

Nutno se tu zmínit především o folkloristovi a komparatistovi Alexandru Veselovském: právě on je tím svorníkem, který v sobě tají všechny potence. Na rozdíl od literárněvědných škol, které z něho vycházely, se Murko snaží udržet Veselovského komplexnost: odráží se v jeho tvorbě nejen zájem o folklór, starou literaturu, ale také o ideje a teorii. Jinak řečeno: Murko se snaží udržet starou filologickou synkretičnost alespoň na hranách lingvistiky a literární vědy cestou nové syntézy, která je výsledkem jeho reakce na nová metodologická proudění spjatá s duchovědou a dějinami idejí.

Murkovo dílo se vyvíjí v tematických a metodologických clusterech: romantismus – folklór a lidová epika - stará literatura – ideografie, resp. Slované a evropská civilizace. Je tedy Murkův tematický a metodologický záběr vycházející z různosti postupů, tematické pestrosti, ale současně jakési kompaktnosti a komparativního začleňování slovanských duchovních produktů do širších, evropských celků v mnohém inspirující. V jistém smyslu to platí i o jeho rané knize o německých vlivech na počátky českého romantismu (Romantik).¹⁵ V publikaci z roku 1897 ukázal na klíčový význam romantismu pro slovanskou kulturu obecně a literaturu zvláště. Pochopil český romantismus jako přímou reflexi německého vlivu jak již v první, úvodní kapitole, kde mluví o jižních Slovanech, tak později, kdy je řeč o českém romantismu a národním hnutí (Die „patriotische“, das ist romantische Schule). Zde by se slušelo zastavit u pojmu „vliv“ (Einfluss, influence), totiž u toho, zda je opravdu jen znakem minulostního, pozitivistického, mechanického, ponejvíce europocentrického myšlení nebo přece jen reflexí určitých faktů, která umožňují mluvit o silném či slabším působení těch či oněch literatur. Doporučoval bych restituci těchto úvah ve smyslu síly tzv. poetologického impulsu: některé literatury jich pro světové písemnictví vydaly více, jiné méně: to nijak neoslabuje význam slovanských literatur, ale zachycuje reálné procesy. Ostatně poetologický impuls přímo

¹⁵ Matthias Murko: Deutsche Einflüsse auf die Anfaenge der boehmischen Romantik. Mit einem Anhang: Kollar in Jena und beim Wartburgfest. Verlags- Buchhandlung „Styria“, Graz 1897.

předpokládá nikoli mechanické přejetí, ale tvůrčí zpracování a transformaci, což se ovšem běžně dělo. Stojí tedy za to murkovský pojem „vliv“ v novém pojetí počátku 21. století znovu promýšlet a konfrontovat s A. Veselovským a zejména D. Ďurišinem.¹⁶

V řetězci Murkových prací ideografických se skví jeho *Význam reformace a protireformace pro duchovní život jižních Slovanů* (vycházel ve 20. letech ve Slavii) jako doklad využití komparativní metody a studia vztahu mezi podnikem a přijímajícím prostředím.¹⁷ Charakteristické je, že Murko v tom nebyl jednostranným, zvláště když si uvědomíme, že právě v českém prostředí, kde tehdy působil, se prosazovala – nehledě na jiná pojetí – především protestantská koncepce českých dějin, což se v jistém smyslu narovnávalo v roce svatováclavského jubilea 1929 a později, aniž se vlastně dodnes našla kýžená rovnováha. Murko zkoumá tyto jevy jako jedno kontinuum a jako přirozenou součást společných procesů, byť namířených proti sobě, neboť vycházejí ze stejného kulturního podloží: taktó – na jiné materiálu a jinak – pracoval také jako žák Frank Wollman v již zmíněné *Slovesnosti Slovanů*, kde humanismus spojuje s barokem. Murko je filolog, který filologickou metodu udržuje spíše než pouhou synkrezí novou syntézou na hranách lingvistiky a literární vědy, zejména ve studiu folklóru (epiky) a starší (středověké) vývojové fáze literatur. Tím se blíží podobným tvůrčím typům, jako byli ve své době A. Potebnja, R. Jakobson, M. Bachtin, J. Hrabák aj. Murko svými tematologickými a ideografickými studii pojímá literaturu jak součást širšího historického celku kulturního. Tím se blíží dnešní tendenci sbližovat filologii a jiné vědy, zejména humanitní a sociální v jejich anglosaském rozlišení (humanities and social sciences).¹⁸ Tím se nutně blíží i syntetickému využívání více vědních oborů, svého druhu interdisciplinaritě, která je však pevně zakotvena v široké filologické disciplinaritě. Murko svým dílem ukázal na spojitost folklórního bádání a literárněvědné medievistiky s teoretickým zobecněním: byl nejen historikem literatury, ale i implicitním teoretikem, který své záběry odvozoval především z tohoto materiálu.

¹⁶ D. Ďurišin a kolektiv: *Osobitné meziliterárne spoločnosti I-VI*. Bratislava 1987–1993. D. Ďurišin: *Čo je svetová literatúra?* Bratislava 1992. Viz také I. Pospíšil: *Slavistika na křižovatce*. Brno 2003.

¹⁷ *Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation fuer das geistige Leben der Suedslawen*. SLAVIA 1925, seš. 3, s. 499–522; seš. 4, s. 684–704; 1926, seš. 1, s. 65–99; seš. 2, s. 277–302; 1927, seš. 3, s. 500–534; seš. 4, s. 718–744.

¹⁸ *Integrovaná žánrová typologie (Komparativní genologie)*. Projekt – metodologie – terminologie – struktura oboru – studie. Hlavní autoři: Ivo Pospíšil – Jiří Gazda – Jan Holzer. Editor: Ivo Pospíšil. Masarykova univerzita, Brno 1999. I. Pospíšil (ed.): *Areál – sociální vědy – filologie*. Kabinet integrované žánrové typologie, Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2002. I. Pospíšil, - M. Zelenka: *Zur Kategorie des Raums in der Literaturwissenschaft*. *Marginalien zu einem Phänomen der mitteleuropäischen Literaturen*. Germanoslavica IV (IX), 1997, 1, ss. 179–189.

Svým pojetím širokého romantismu (Romantik) a epiky jako produktivního jevu anticipoval dnešní pokusy o nové, širší pojetí těchto jevů a propojování dříve oddělovaných entit (rétorika – poetika, folklór – umělá literatura, romanismus v širším a užším slova smyslu, úloha epiky v nové próze aj.).

Zdůrazňuji zde právě anticipační, inspirativní momenty Murkova díla, resp. to, co je v dnešní době znovu k „vzvednutí“, tj. multi- a interdisciplinaritu, studium jevů na pomezí ústní slovesnosti a literatury, odkud se vychází k teoretickým zobecněním, „vlivové“ aspekty komparatistiky v její nové možné interpretaci, resp. nové místo tematologickému bádání, a tím i nové promyšlení úlohy literární historie v literárněvědném konceptu. Murko se řadí k podobným zjevům, jakými byli již zmínění ruští a čeští badatelé blízkého duchovního skladu (k nim se hodí připojit v jistém smyslu symbolickou figuru brněnského smluvního profesora Sergije Vilinského spojujícího střední Evropu se siluetou M. Bachtina, jehož byl v Oděse v zimním semestru 1913 učitelem staroruské literatury). To, co se ještě před časem mohlo zdát staromódním, vyvstává najednou před námi jako otázka a výzva.

Všeobecně se u nás mohutně rozvíjí (alespoň co do kvantity) doktorské studium. Ze své činnosti ve filologické oblasti a zejména v literárněvědné komparatistice mám však pocit, že se nám někdy naše tradice obecná i fakultní ztrácí, že se nám poněkud před očima rozplývá i to, co tuto fakultu činilo soudržnou a nezastupitelnou jako noblesní brain trust a strážce jistého hodnotového konzervatismu ve vědě i v mezilidských vztazích; nelze se neměnit a nevyvíjet, ale jsou sloupy, o které se nelze neopírat. Jako rusista si tu dovolím na závěr odcitovat větu z textu muže, pro něhož právě francouzština, i když své umělecké věci psal – jak známo – rusky, neboť jenom ji použil v hraničních momentech života a smrti, tj. v milostných dopisech a ve výzvě k souboji – Puškina; text, který tento tehdy mladíček posedlý tvorbou románů naškrábal na kousku papíru, jenž na něho nasazení fízlové nestačili odnést do bezedné tlamy všemohoucího státu: “Neúcta k předkům je prvním znakem nemravnosti a barbarství.”

Příspěvek byl ve zkrácené přednesen v Brně na vědecké konferenci k stému výročí narození romanisty Otakara Nováka, po vzájemné dohodě však studie nebyla z mimovědeckých příčin ve sborníku uveřejněna. Pro potřeby této publikace byla doplněna a aktualizována.

